

Леонідова О.*

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ БОРОТЬБИ ІЗ ПІРАТСТВОМ

У сучасному світі міжнародна морська торгівля та міжнародні морські сполучення взагалі посідають провідне місце серед інших видів комерції та транспорту, тому забезпечення їх безпеки за допомогою міжнародно-правових важелів є однією з важливих гарантій міжнародного миру та безпеки. Провідну загрозу безпеці на морі на сьогодні являють собою піратство та інші види насильства на морі, і ці проблеми потребують оперативного та адекватного вирішення, передусім, міжнародно-правовими засобами. Однак, піратство не є винаходом сучасності і супроводжує міжнародне морське судноплавство з давніх часів. Дослідження міжнародно-правового досвіду боротьби з цим злочином дозволить краще зрозуміти його природу та можливі способи протидії цій актуальній проблемі на сучасному етапі.

Першою державою, перед якою серйозно постала проблема піратства, був Стародавній Рим. У II – I ст. до н.е. Рим вів активну боротьбу з Середземноморськими піратами, що загрожували гегемонії Риму на морі та підривали римську морську торгівлю [1]. Однак, у Стародавньому Римі поняття «пірат» тлумачилось інакше ніж зараз. Влучно сформульована римська концепція піратства у Марка Тулія Цицерона: «пірат відноситься не до воюючої сторони, а до числа загальних ворогів всіх людей» (*pirata communis hostis omnium*)[2]. Пірати вважались такими, що перебувають в стані війни з усіма, і крім того, в Стародавньому Римі вони не вважались злочинцями як такими та не підлягали відповідальності за будь-яким правом. Через недотримання відповідних існуючих на той час норм оголошення війни дії, що були воєнним по суті, не підпадали під регулювання правом війни як таким. Це і поставило піратів поза законом та внаслідок цього з'явилась міжнародно-правова норма про право кожного, хто зустрине піратське судно, вжити відповідних каральних заходів до нього. Цей підхід, щоправда з іншим обґрунтуванням зберігся до сьогодні у вигляді універсальної юрисдикції по відношенню до злочину піратства.

У зв'язку з піратством в Стародавньому Римі необхідно також згадати максимум «*pirata hostis humani generis*», що і в сучасному міжнародному праві використовується для характеристики злочину піратства, але попри належність до латинської мови не походить безпосередньо з Риму. Вважається, що згаданий вище вираз Цицерона (*pirata communis hostis omnium*) був перефразований Едвардом Куком і ввійшов вжиток починаючи з XVII ст. [3]

Історично ж особливо широкого розповсюдження піратство набуло в Середньовіччі та в епоху великих географічних відкриттів. На цей же період часу припадає поява т.зв. державного, або королівського піратства – каперства. Приватним суднам видавались каперські свідоцтва, що уповноважували ці судна брати участь у війні на боці відповідної держави, причому члени екіпажу одержували статус комбатантів[1]. Каперство та піратство розмежовувались на підставі наявності державного уповноваження, внаслідок чого виникла така ознака піратства за міжнародним правом як вчинення відповідних дій з при-

* студентка 5 курсу відділення «міжнародне право» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Задорожній О.В.

ватними цілями. І хоча Паризька декларація 1856р. заборонила каперство, ознака особистих цілей піратства так за останнім і закріпилася та стала невід'ємною ознакою сучасного розуміння піратства за міжнародним правом[4].

Власне міжнародно-правові зусилля по боротьбі з піратством почались з прийняття згаданої вище Паризької декларації. Вашингтонський договір про застосування підводних човнів та отруйних газів у морській війні 1922 р. проголосив, що будь-яка особа, яка порушує норми міжнародного права відносно торговельних суден, навіть якщо вона діє за наказом згори, може переслідуватись «як за акти піратства» в судах будь-якої держави. Ніонська угода 1937 р. кваліфікувала напади іспанських підводних човнів на торговельні судна як піратські та уповноважувала судна держав-учасниць угоди атакувати та знищувати відповідні підводні човни. Проте, у випадках обох зазначених вище документів мова йшла про боротьбу з нападами на торговельні судна державними суднами, що не зовсім співвідноситься з традиційним розумінням піратства, що передбачало напад з боку приватного судна. Крім того, ці договори були розраховані на конкретні випадки, тобто носили спеціальний характер та не встановлювали універсальних міжнародно-правових норм в боротьбі з піратством, але все ж були кроком в цьому напрямку.

Фундаментально до проблеми піратства підійшов Гарвардський науковий центр, що перейняв від комітету експертів Ліги Націй розробку цього питання та підготував в 1932 р. т.зв. Гарвардський проект конвенції про боротьбу з піратством. Він запропонував визначення піратства та систему боротьби з ним. Значення його полягає в тому, що він був взятий за основу при розробці відповідних положень під час підготовки Конвенції про відкрите море 1958 р. та Конвенції ООН з морського права 1982 р., які встановлюють сучасну міжнародно-правову основу співробітництва держав у боротьбі з піратством, однак, не вирішують цю нагальну проблему повністю в силу сучасних умов. Одним з інструментів боротьби з піратством вважають також, особливо в західній науці міжнародного права, Римську конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988р.

У відповідь на зростання кількості піратських нападів впродовж останніх декількох років активізувались і міжнародно-правові зусилля в боротьбі з ними: в 1992 в рамках Міжнародного морського бюро було створено Центр повідомлення про акти піратства; ІМО започаткувала в 1998 році проект по боротьбі з піратством; держави Східної та Південно-Східної Азії уклали Угоду про регіональну співпрацю в питаннях боротьби з піратством та актами збройного грабежу проти суден в Азії; у 2009 році в Джібуті був прийнятий Кодекс поведінки з протидії актам піратства та збройного грабежу проти суден, що спрямований на таку протидію в регіоні Східної Африки, де на сьогодні піратська активність найвища[5]. Вирішенню проблеми піратства в цьому регіоні адресовані також резолюції Ради Безпеки ООН 2008 року.

Таким чином, сучасна міжнародно-правова основа боротьби з піратством базується на історичному досвіді такої боротьби і багато в чому ним детермінується. Разом з тим, існуюча система заходів не відповідає на всі актуальні питання, що постають у зв'язку з піратством в сучасних його проявах і потребує удосконалення з врахуванням умов сьогодення.

Література

1. Моджорян Л.А. Терроризм на море. Борьба государств за безопасность морского судоходства. – М.: Международные отношения, 1991. – С. 7 – 8.
2. Цицерон М. Т. О старости. О дружбе. Об обязанностях. – М.: «Наука», 1993. – С. 152.
3. W. Blackstone, Commentaries on the Law of England. Book the Fourth. The 16-th edition. – London: A. Strahan and J. Butterworth and Son, 1825. – P. 70.

4. Murphy M. Piracy and UNCLOS: Does International Law Help Regional States Combat Piracy? // *Violence at Sea* / Ed. by P.Lehr. – Routledge, 2006. – P. 155 – 183.
5. Reports on acts of piracy and armed robbery against ships. Annual Report – 2008. – www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%D25550/133.pdf